

Θέματα Αρχαιολογίας

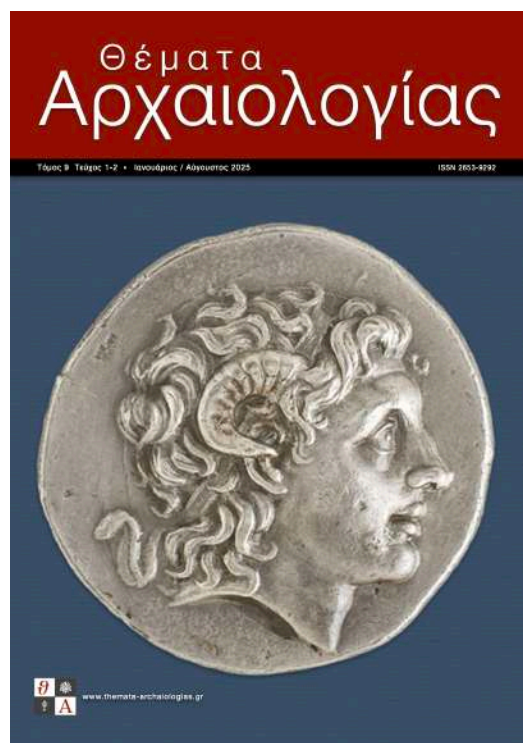
www.themata-archaiologias.gr | ISSN: 2653-9292

Μνήμες της Ελληνικής Επανάστασης στα νομίσματα του νεώτερου Ελληνικού Κράτους

Συγγραφέας: Δήμητρα Τσαγκάρη

Ηλεκτρονική διεύθυνση άρθρου (Url): <https://www.themata-archaiologias.gr/wp-content/uploads/2025/11/Memories-of-the-Greek-Revolution-2025-9-1-2-94-105.pdf>

© Περιοδικό Θέματα Αρχαιολογίας, τόμος 9, τεύχος 1-2, Ιανουάριος/Αύγουστος 2025, σ. 94-105

Τα **Θέματα Αρχαιολογίας** είναι ένα, μη κερδοσκοπικό, επιστημονικό περιοδικό που έχει ως αποκλειστικό σκοπό να συμβάλει στην έγκυρη και επιστημονικώς αποδεκτή διάδοση και οικειοποίηση του τρόπου σκέψης και των κατακτήσεων της Αρχαιολογίας και της Ιστορίας της Τέχνης.

Αυτό το άρθρο χορηγείται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές

Μνήμες της Ελληνικής Επανάστασης στα νομίσματα του νεώτερου Ελληνικού Κράτους

Δήμητρα Ι. Τσαγκάρη

Δρ Αρχαιολόγος - Νομισματολόγος
Επιμελήτρια Νομισματικής Συλλογής
Alpha Bank

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 είναι το σημαντικότερο γεγονός στη νεότερη ελληνική ιστορία, που είχε σαν αποτέλεσμα την αποτίναξη της οθωμανικής κυριαρχίας και την ίδρυση του νέου Ελληνικού Κράτους. Η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων είχε ξεκινήσει ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, με την ίδρυση της Φιλικής Εταιρίας. Η Επανάσταση στον ελλαδικό χώρο ξεκίνησε από την Πελοπόννησο. Μέσα σε λίγες ημέρες, από τις 21 έως τις 28 Μαρτίου 1821, είχε γενικευτεί και είχε επεκταθεί σε όλες σχεδόν τις επαρχίες της Πελοποννήσου και σε άλλες περιοχές. Άνδρες και γυναίκες, πρόσωπα εμβληματικά, έδειξαν ανυπέρβλητο ηρωισμό και έδωσαν ακόμη και τη ζωή τους για την Ελευθερία. Μία σειρά σημαντικών γεγονότων οδήγησαν τελικά στην ίδρυση του νέου Ελληνικού κράτους, με πρώτο Κυβερνήτη τον Ιωάννη Καποδίστρια και πρώτο βασιλιά το νεαρό πρίγκιπα Όθωνα. Ένα κράτος, με εθνικό ύμνο που γράφτηκε μέσα στα χρόνια της Επανάστασης, το 1823, από τον Διονύσιο Σολωμό.

Λέξεις ευρετηρίου

Επανάσταση
νομίσματα
χαρτονομίσματα
νομισματική
εικονογραφία

Η ένοπλη εξέγερση των Ελλήνων εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που άρχισε το 1821, αποτελεί τη πιο σημαντική στιγμή στην ιστορία του νέου Ελληνικού Κράτους, καθώς είχε σαν αποτέλεσμα την ίδρυσή του. Ο Αγώνας της Ανεξαρτησίας των Ελλήνων ενέπνευσε κάθε είδους τέχνη (ζωγραφική, λογοτεχνία, μουσική, θέατρο, κ.ά.). Ένα τόσο σημαντικό γεγονός ήταν αναμενόμενο να εμπνεύσει και τη νομισματοκοπία. Αμέσως μετά την επίσημη ίδρυση του νέου Ελληνικού Κράτους, ορίστηκε η νομισματική μονάδα, που θα χρησιμοποιούσε. Μετά από ένα πολύ σύντομο διάστημα κρατικής οργάνωσης, στο πλαίσιο της αρχαιολατρίας της εποχής, αποφασίστηκε η νομισματική μονάδα του νέου κράτους να ονομαστεί «δραχμή» - ίδια ονομασία με τη νομισματική μονάδα της αρχαίας Ελλάδας. Πρόσωπα, γεγονότα, ιδέες και έργα τέχνης που σχετίζονται με την Επανάσταση συμπεριλήφθηκαν στο νομισματικό πρόγραμμα και αποτυπώθηκαν στο εθνικό μέσο συναλλαγής. Ακόμη και σήμερα, στο νόμισμα του Ευρώ, οι εθνικές όψεις ορισμένων μεταλλικών νομισμάτων, αποτυπώνουν μορφές αυτής της περιόδου.

Το νόμισμα μετατρέπεται, με τον τρόπο αυτό, σε μία πολύτιμη δεξαμενή γνώσης, επαναφέρει στην επικαιρότητα τους πρωταγωνιστές και αναδεικνύει τις αξίες και τα μηνύματα της Ελληνικής Επανάστασης.

Η Προετοιμασία του Έθνους

Μία Επανάσταση ποτέ δεν ξεσπάει ξαφνικά. Προηγείται πάντα μία περίοδος προετοιμασίας, υπάρχουν πάντα κάποια πρόσωπα που εργάζονται στα παρασκήνια για να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες του Αγώνα που έπεται. Έτσι και στην περίπτωση μας, η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων, για να ανακτήσουν την ανεξαρτησία τους, είχε ξεκινήσει ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα. Πρωταρχικό ρόλο έπαιξε η Φιλική Εταιρεία, που καλλιέργησε την ιδέα ότι οι Έλληνες μπορούν να επαναστατήσουν και να ιδρύσουν το δικό τους εθνικό κράτος. Ταυτόχρονα, κινητοποιήθηκαν σημαντικές προσωπικότητες σε όλη την Ευρώπη, που με τη δράση και το έργο τους συνέβαλαν στην ηθική ανύψωση του Έθνους.

Μία από αυτές τις προσωπικότητες ήταν και ο Αδαμάντιος Κοραής. Υπήρξε κύρια μορφή του

Νεοελληνικού Διαφωτισμού, που πίστευε πως η παιδεία και η αυτοσυνείδηση ήταν ο μόνος δρόμος που θα μπορούσε να οδηγήσει στον ξεσηκωμό των Ελλήνων. Επηρεάστηκε από το φιλελεύθερο πνεύμα του Διαφωτισμού και τις δημοκρατικές αρχές της Γαλλικής Επανάστασης, αφοσιώθηκε στη μελέτη της κλασικής γραμματείας και επεδίωξε την προαγωγή της παιδείας κυρίως με τις εκδόσεις αρχαίων συγγραφέων και τη ρύθμιση του γλωσσικού ζητήματος. Η μορφή του Αδαμάντιου Κοραή, με το σπουδαίο εθνεγερτικό και διαφωτιστικό έργο, απαθανάτιστηκε στο χαρτονόμισμα των 100 δραχμών του 1978. Δεν είναι τυχαίο ότι η άλλη όψη αυτού του χαρτονομίσματος φέρει το κτίριο του Πανεπιστημίου Αθηνών, στον εξωτερικό χώρο του οποίου ακόμη και σήμερα στέκει ο ανδριάντας του (εικ. 1).

Σημαντικό έργο στην προετοιμασία του έθνους πρόσφερε και ο Ρήγας Βελεστινλής, γνωστός και ως Ρήγας Φεραίος, που υπήρξε ο θεμελιωτής του απελευθερωτικού κινήματος, κατά της οθωμανικής κυριαρχίας. Ο Ρήγας επίσης εμπνεύστηκε από τις ιδέες του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης και ασχολήθηκε με εκδοτικές εργασίες, τις οποίες συνδύασε με τα απελευθερωτικά του σχέ-

1. 100 δραχμές, 8 Δεκεμβρίου 1978.

Τράπεζα της Ελλάδος.

Alpha Bank, Νομισματική Συλλογή ΣΧ507.

δια. Οραματίστηκε την ελευθερία και με τα επαναστατικά του συγγράμματα, τις προκηρύξεις, τη μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος και τον Θούριο συνέβαλε στη διαπαιδαγώγηση και την αφύπνιση των συνειδήσεων των σκλαβωμένων Ελλήνων.

Στην πρώτη και μοναδική έκδοση χαρτονομίσματος αξίας 200 δραχμών, που κυκλοφόρησε το 1996 λίγο πριν την έλευση του ευρώ, υπάρχει η γνωστή προτομή του Ρήγα, που συνοδεύεται από

2. 200 δραχμές, 2 Σεπτεμβρίου 1996.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ520.

3. 50 δραχμές, 1998.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN77.

4. 10 λεπτά του ευρώ, 2007.
Ελληνική Δημοκρατία / Ευρωζώνη.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN636.

μία πολύ χαρακτηριστική εικόνα: κάτω δεξιά, ο Ρήγας, ψάλλει τον Θούριο στην ύπαιθρο, ανυψώνοντας το ηθικό των παρευρισκόμενων (εικ. 2). Η ίδια, εύκολα αναγνωρίσιμη, μορφή του Ρήγα κοσμεί το αναμνηστικό κέρμα των 50 δραχμών του 1998, που εκδόθηκε με την ευκαιρία συμπλήρωσης 200 ετών από την γέννησή του (εικ. 3). Εξακολουθούμε όμως να τον βλέπουμε και σήμερα, όταν χρησιμοποιούμε το κέρμα των 10 λεπτών του ευρώ (εικ. 4).

Σημαντικό ρόλο στην αφύπνιση της εθνικής συνείδησης έπαιξε και η Εκκλησία, που μερίμνησε για την εκπαίδευση των υπόδουλων Ελλήνων. Σύμφωνα με το θρύλο του «κρυφού σχολείου», η Οθωμανική Αυτοκρατορία απαγόρευε την εκπαίδευση των υπόδουλων Ελλήνων στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Με τον τρόπο αυτό επεδίωκε να εξασφαλίσει την αμάθεια των Ελλήνων και, κατά συνέπεια, τη δουλοφροσύνη τους. Αυτό όμως είχε σαν αποτέλεσμα να οργανωθούν κρυφά νυχτερινά σχολεία από ιερείς, που μυστικά δίδασκαν γραφή και ανάγνωση. Ο θρύλος του κρυφού σχολείου δημιουργήθηκε τα επαναστατικά και μετεπαναστατικά χρόνια και έμεινε γνωστός και μέσα από τον περίφημο πίνακα του Νικόλαου Γύζη. Ένα έργο άρρηκτα συνδεδεμένο με τα χρόνια της τουρκοκρατίας και τον ρόλο της εκκλησίας στην προετοιμασία του έθνους. Στο ίδιο χαρτονόμισμα που στην εμπρόσθια όψη υπάρχει η μορφή Ρήγα Φεραίου, στην οπίσθια απεικονίζεται το Κρυφό Σχολείο του Νικόλαου Γύζη (εικ. 5).

5. 200 δραχμές, 2 Σεπτεμβρίου 1996.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ520.

Οι Ήρωες

Η Επανάσταση στον ελλαδικό χώρο ξεκίνησε από την Πελοπόννησο. Μέσα σε λίγες ημέρες, από τις 21 έως τις 28 Μαρτίου 1821, είχε γενικευτεί και είχε επεκταθεί σε όλες σχεδόν τις επαρχίες της Πελοποννήσου καθώς και σε άλλες περιοχές (Σάλωνα, Γαλαξίδι, Λειβαδιά, Αταλάντη). Τον Απρίλιο, η Επανάσταση απλώθηκε στις Σπέτσες, στα Ψαρά, στην Ύδρα, στην Κάσο, στη Μύκονο, στην Αττική και σε άλλες περιοχές.

Το πάθος των ανθρώπων που αγωνίστηκαν για ένα ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος, χωρίς να σκεφτούν πόσοι είναι, χωρίς να σκεφτούν ότι δεν έχουν άρματα αποτυπώθηκε στην ομιλία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, προς τους Γυμνασιόπαιδες στην Πνύκα, 17 χρόνια μετά:

Όταν αποφασίσαμε να κάμουμε την Επανάσταση, δεν εσυλλογισθήκαμε ούτε πόσοι είμεθα ούτε πως δεν έχουμε άρματα ούτε ότι οι Τούρκοι εβαστούσαν τα κάστρα και τας πόλεις ούτε κανέναν φρόνιμος μας είπε «πού πάτε εδώ να πολεμήσετε με σιταροκάραβα βατσέλα», αλλά ως μία βροχή έπεσε εις όλους μας η επιθυμία της ελευθερίας μας, και όλοι, και ο κλήρος μας και οι προεστοί και οι καπεταναίοι και οι πεπαιδευμένοι και οι έμποροι, μικροί και μεγάλοι, όλοι εσυμφωνήσαμε εις αυτό το σκοπό και εκάμαμε την Επανάσταση.

[Από την ομιλία του Κολοκοτρώνη προς τους Γυμνασιόπαιδες στην Πνύκα, στις 8 Οκτωβρίου 1838. Η ομιλία δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *ΑΙΩΝ*, στις 13 Νοεμβρίου 1838].

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, θεωρείται η κατεξοχήν ηγετική μορφή της Ελληνικής Επανάστασης, που έδρασε κυρίως στην Πελοπόννησο, και εξ αυτού η προσωινμία ο «Γέρος του Μοριά». Έχοντας μεγάλη πείρα στο κλέφτικο και κατάρτιση σαν στρατιωτικός, από τον Ιανουάριο του 1821, προετοιμάζε στην Πελοπόννησο τον επικείμενο ένοπλο Αγώνα. Στις 23 Μαρτίου συμμετείχε στο στρατιωτικό σώμα, υπό τον Πετρόμπεη Μαυρομυχάλη, που κατέλαβε την Καλαμάτα, σηματοδοτώντας την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης. Αμέσως μετά έβαλε σκοπό να καταλάβει την Τριπολιτσά, το διοικητικό κέντρο των Οθωμανών στον Μοριά, καθώς πίστευε ότι «αλλιώςτικα δεν θα μπορούσε να επικρατήσει η Επανάσταση». Η νίκη στο Βαλτέτσι (13 Μαΐου 1821) και η άλωση της Τριπολιτσάς (23 Σεπτεμβρίου 1821) οφείλονται

αποκλειστικά και μόνο στον Κολοκοτρώνη. Η μάχη στα Δερεβανάκια (26 - 28 Ιουλίου 1822), όπου συνέτριψε τον στρατό του Δράμαλη, που εμφανίστηκε με 23.000 πεζούς και 6.000 ιππείς, ανέδειξε τη στρατηγική του ιδιοφυΐα, και δικαιολογημένα, διορίστηκε Αρχιστράτηγος των επαναστατικών δυνάμεων της Πελοποννήσου.

6. 1.000 δραχμές, 12 Δεκεμβρίου 1944.

Τράπεζα της Ελλάδος.

Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ451.

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, η πιο εμβληματική προσωπικότητα της Παλιγγενεσίας, απεικονίστηκε αρχικά στο χαρτονόμισμα των 1.000 δραχμών του 1944 (εικ. 6). Νομισματικά όμως, η μορφή του είναι γνωστή, κυρίως από το χαρτονόμισμα των 5.000 δραχμών, που εκδόθηκε πρώτη φορά το 1984 (εικ. 7). Ένα χαρτονόμισμα εξολοκλήρου αφιερωμένο εικονογραφικά στην Ελληνική Επανάσταση. Στη μία όψη, υπάρχει η αγέρωχη μορφή του Κολοκοτρώνη, που καταλαμβάνει το ήμισυ του χαρτονομίσματος και κάτω δεξιά, ο ναός των Αγίων Αποστόλων στην Καλαμάτα, εκεί όπου στις 23 Μαρτίου 1821, τελέστηκε η πανηγυρική δοξολογία. Στη άλλη όψη αποτυπώνεται η Καρύταινα, το κάστρο και το παλαιό γεφύρι. Μία εικόνα, με σαφή αναφορά στην σημαντική μάχη της Καρύταινας, που έλαβε χώρα στις 27 Μαρτίου 1821, και είναι μία από τις πρώτες ένοπλες συγκρούσεις της Επανάστασης. Μετά τη δοξολογία στους Αγίους Αποστόλους στην Καλαμάτα, όταν ο Κολοκοτρώνης, με μικρή στρατιωτική δύναμη, βάδιζε προς την Τριπολιτσά, πληροφορήθηκε ότι περίπου 5.000 Τούρκοι, εκ των οποίων 1.700 ένοπλοι, θα περνούσαν από την Καρύταινα,

όπου θα ενώνονταν με τους Τούρκους που είχαν κλειστεί στο κάστρο και όλοι μαζί θα πήγαιναν να προφυλαχτούν στην Τριπολιτσά. Ο Γέρος του Μοριά, στις 27 Μαρτίου, στη θέση Άγιος Αθανάσιος, μαζί με 400 περίπου άνδρες αντιμετώπισε τους 1.700 ένοπλους Τούρκους, σε σύγκρουση που διήρκεσε έξι ώρες. Οι πολιορκημένοι Τούρκοι έστειλαν ανθρώπους στην Τριπολιτσά και ειδοποίησαν την εκεί εξουσία για τα γεγονότα, ζητώντας ενισχύσεις. Έφτασαν 2.500 άνδρες, οι οποίοι τελικά απώθησαν τους Έλληνες, ενώθηκαν με τους υπόλοιπους Τούρκους, λειλάτησαν και πυρπόλησαν την Καρύταινα, και όλοι μαζί αναχώρησαν για την Τριπολιτσά. Παρά την τελική έκβαση, η μάχη αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη γενίκευση της Επανάστασης στην Πελοπόννησο, με τους Τούρκους να σπεύδουν να κλειστούν μέσα στα κάστρα και τους περισσότερους να καταφεύγουν στην Τριπολιτσά. Όλη αυτή την ιστορία την έφερε στη μνήμη μας, μία και μόνο εικόνα από το νόμισμα των 5.000 δραχμών. Ίσως είναι το καλύτερο παράδειγμα, για να αντιληφθούμε πώς μπορεί το νόμισμα, ένα αντικείμενο της καθημερινότητας, με την κατάλληλη εικονογραφία, να ανακαλέσει μνήμες από το παρελθόν σε αυτόν που το κρατάει στα χέρια του. Αξίζει μάλιστα να σημειώσουμε για τη συγκεκριμένη έκδοση ότι, αν και τέθηκε σε κυκλοφορία στις 30 Αυγούστου του 1984, φέρει ως ημερομηνία έκδοσης την 23η Μαρτίου, ημερομηνία, κατά την οποία απελευθερώθηκε η Καλαμάτα.

Ένας από τους σημαντικότερους οπλαρχηγούς της Ελληνικής Επανάστασης ήταν ο Μάρκος Μπότσαρης, ο Αετός του Σουλίου. Μετά την πώση του Σουλίου, το 1803, ο Μπότσαρης κατέφυγε στην Κέρκυρα. Το 1813, επέστρεψε στην Ήπειρο και με την έναρξη της Επανάστασης, πήρε μέρος στις νικηφόρες μάχες στο Κομπότι, στην Πλάκα και συμμετείχε στην πολιορκία της Άρτας, η οποία όμως έληξε άδοξα. Ο Μάρκος Μπότσαρης έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αίσια έκβαση της πρώτης πολιορκίας του Μεσολογγίου από τον Ομέρ Βρυώνη, στα τέλη του 1822, όπου με την ευστροφία του παρέσυρε σε πλαστές συννομίες τους Τούρκους, δίνοντας στους πολιορκημένους το χρόνο που χρειάζονταν, για να ενισχύσουν τις οχυρώσεις τους. Για τη προσφορά του αυτή διορίστηκε στρατηγός της Δυτικής Στερεάς. Το καλοκαίρι του 1823, στην προσπάθειά του να ανακόψει τον δρόμο

7. 5.000 δραχμές, 23 Μαρτίου 1984.

Τράπεζα της Ελλάδος.

Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ514.

8. 50 λεπτά, 1976.

Ελληνική Δημοκρατία.

Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΝΝ92.

στα οθωμανικά στρατεύματα που επέδραμαν από τα Τρίκαλα, τραυματίστηκε σοβαρά και εξέπνευσε λίγες ώρες αργότερα. Η σορός του μεταφέρθηκε, με θριαμβευτική πομπή στο Μεσολόγγι, όπου και ενταφιάστηκε. Για τις συνολικές του υπηρεσίες στον αγώνα, μετά θάνατον έλαβε τιμητικά τον βαθμό του Στρατηγού και το ελληνικό κράτος απαθανάτισε τη μορφή του στο κέρμα των 50 λεπτών του 1976 (εικ. 8).

Μία από τις πιο χαρακτηριστικές επίσης μορφές της Ελληνικής Επανάστασης είναι ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, γνωστός και ως ο Γιός της Καλογριάς. Υπήρξε περίφημος Κλέφτης του Κατσαντώνη, γενναίος πολεμιστής και ικανός διαπραγματευτής με τις οθωμανικές αρχές. Καρπός παράνομης σχέσης, ο γιος της καλόγριας Ζωής Ντιμισκή και του Δημήτρη Ίσκου ή Καραΐσκου, βίωσε στα παιδικά και εφηβικά του χρόνια έντονο κοινωνικό αποκλεισμό, που τον σημάδεψε και του προσέδωσε τον ανυπότακτο χαρακτήρα του και την παροιμιώδη βωμολοχία του. Ο Καραϊσκάκης επιβλήθηκε με τη δύναμη των όπλων στα Άγραφα και ορίστηκε Γενικός Αρχηγός της Ρούμελης. Η έντονη προσωπικότητά του και η συμμετοχή του στην πρώτη γραμμή της μάχης ήταν στοιχεία που επαύξαναν τον θαυμασμό και την αφοσίωση των στρατιωτών προς το πρόσωπό του και τον ανέδειξαν σε σπουδαίο λαϊκό ηγέτη. Ήταν ο “Αχιλλέας της Ρωμιοσύνης”, όπως τον χαρακτήρισε ο μεγάλος μας ποιητής Κωστής Παλαμάς. Είναι η μορφή που χαράχτηκε στο δίδραχμο του 1976 συνοδευόμενη μάλιστα από 2 καριοφύλια (τα κατεξοχήν όπλα του 1821) και 1 κλαδί δάφνης, στην πίσω όψη του νομίσματος (εικ. 9).

Ο Κωνσταντίνος Κανάρης, ο Μπουρλοτιέρης, ήταν ηγετική μορφή του ναυτικού αγώνα κατά την Ελληνική Επανάσταση, μετέπειτα ναύαρχος και πολιτικός, αξίζει να αναφερθεί ότι διετέλεσε πέντε φορές πρωθυπουργός της Ελλάδας. Ο ψαριανός «πυρπολητής» πολύ νωρίς έμεινε ορφανός και ακολούθησε το ναυτικό επάγγελμα. Όταν ξέσπασε η Επανάσταση, ο Κανάρης ήταν από τους πρώτους που έλαβαν μέρος στον Αγώνα. Απαθανάτιστηκε στην δραχμή του 1976, ενώ πίσω χαράσσεται η κορβέτα, το κατεξοχήν πολεμικό πλοίο στα χρόνια της Επανάστασης (εικ. 10).

Χάριν στο θάρρος και την αποφασιστικότητα του Κανάρη επετεύχθη και ένα από τα σημαντικότερα ναυτικά κατορθώματα της Επανάστασης: η πυρπόληση της ναυαρχίδας του οθωμανικού στόλου, στη Χίο. Το γεγονός έλαβε χώρα τη νύχτα της 6ης προς 7ης Ιουνίου 1822, ως αντίποινα για την σφαγή που είχε προηγηθεί στο νησί. Τη νύχτα αυτή 2.000 Οθωμανοί βρήκαν τραγικό θάνατο και ανάμεσα τους και ο διοικητής του τουρκικού στόλου, ο ναύαρχος Καρα-Αλή πασάς. Το 1944, όταν η Ελλάδα βρισκόταν υπό γερμανική κατοχή, κυκλοφό-

9. 2 δραχμές, 1976.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN87.

10. 1 δραχμή, 1976.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN639.

11. 100 δραχμές, 11 Νοεμβρίου 1944.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ432.

ρησε το χαρτονόμισμα των 100 δραχμών, που βλέπουμε εδώ. Ένα χαρτονόμισμα που ανακαλούσε στη μνήμη του κόσμου, ένα κομμάτι από το ένδοξο και ηρωικό παρελθόν των Ελλήνων. Δεξιά απεικονίζεται ο Μπουρλοτιέρης και στο κέντρο, κάτω από τις υπογραφές, υπάρχει μία σκηνή από την πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας (εικ. 11).

Η Λασκαρίνα «Μπουμπουλίνα» Πινότση, η Καπετάνισσα, είναι κορυφαία ηρωίδα της Ελληνικής Επανάστασης. Με τεράστια περιουσία, πλοία, γη και χρήματα, γενναία και αποφασιστική, διέθεσε όλα της τα υπάρχοντα στις ανάγκες του Αγώνα για την ελευθερία. Είχε σχηματίσει δικό της εκστρατευτικό σώμα από Σπετσιώτες, τους οποίους είχε αναλάβει να αρματώνει με όπλα με πολεμοφόδια που αγόραζε κρυφά από τα ξένα λιμάνια.

Η μορφή της, μαζί με την κορβέτα, απαθανατίστηκαν στην δραχμή του 1992, στην τελευταία δραχμή που εκδόθηκε από την Ελληνική Δημοκρατία, πριν την έλευση του Ευρώ (εικ. 12).

Η Καπετάνισσα ναυπήγησε πλοία με ρωσική σημαία και πλήρωνε η ίδια τα πληρώματά τους, ενώ προχώρησε και στη ναυπήγηση του πλοίου «Αγαμέμνων», του μεγαλύτερου πλοίου με 18 κανόνια, που έλαβε μέρος στην Επανάσταση και σκόρπιζε θύελλα ενθουσιασμού, όπου εμφανιζόταν. Με το πλοίο αυτό, πήρε μέρος στην πολιορκία του Ναυπλίου από θαλάσσης, στις 4-10 Απριλίου 1821. Το γεγονός αυτό μας το θυμίζει το χαρτονόμισμα των 50 δραχμών του 1978 (εικ. 13). Η Μπουμπουλίνα από το πλοίο της «Αγαμέμνων», παρακολουθεί την πολιορκία του Ναυπλίου.

Μία άλλη γυναίκα που διακρίθηκε στον Αγώνα, διαθέτοντας όλη της την περιουσία για τις ανάγκες της Επανάστασης, ήταν η Μαντώ Μαυρογένους. Η Αδαμαντία Μαγδαληνή Μαυρογένους όπως ήταν το πλήρες όνομά της, με καταγωγή από τη Μύκονο, ήταν μία όμορφη γυναίκα, μεγαλωμένη με ευρωπαϊκή ανατροφή και παιδεία, επηρεασμένη από την εποχή του Διαφωτισμού, καλλιεργημένη και γλωσσομαθής. Πρωτοστάτησε αρχικά στην εξέγερση των κατοίκων των Κυκλάδων, με σκοπό να τις απαλλάξει από τους πειρατές, που τις καταλήστευαν και ασκούσαν ηθική τρομοκρατία στους επαναστατημένους Έλληνες. Παράλληλα συγκρότησε στόλο, στρατό και πρόσφερε στην κυβέρνηση υπέρογκο χρηματικό ποσό, αφού εκποίησε όλα τα κοσμήματά της, για την περίθαλψη 2.000 Μεσολογγιτών που σώθηκαν μετά την ηρωική τους έξοδο. Εκμεταλλευόμενη την γλωσσομαθειά της, έστειλε επιστολές στους Ευρωπαίους φιλέλληνες και στις κυρίες της γαλλικής και βρετανικής κοινωνίας, προσπαθώντας να εγείρει τα αισθήματα της πατριωτικής τους αλληλεγγύης. Η Μαντώ, πρότυπο αυτοθυσίας, ανιδιοτέλειας και

12. 1 δραχμή, 1992.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN89.

13. 50 δραχμές, 8 Δεκεμβρίου 1978.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ505.

14. 2 δραχμές, 2000.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN65.

αγάπης για την πατρίδα, αλλά και θύμα των πολιτικών συγκρούσεων της εποχής, πέθανε πάμφτωχη και λησμονημένη. Η μορφή της χαράχτηκε στο νόμισμα των 2 δραχμών, το τελευταίο διδραχμο της Ελληνικής Δημοκρατίας, πριν την καθιέρωση του ευρώ. Στην πίσω όψη ένα κανόνι, μία άγκυρα και ένα πηδάλιο πλοίου, αποτελούν ναυτικά σύμβολα του 1821 (εικ. 14).

Ιστορικά Γεγονότα

Η νομισματοκοπία του νέου Ελληνικού Κράτους έχει διασώσει και ορισμένα ιστορικά γεγονότα, που ανακαλούνται στη μνήμη μας, έμμεσα ή άμεσα με την ανάλογη εικονογραφία.

Η καταστροφή των Ψαρών από τους Οθωμανούς έλαβε χώρα στις 21 και 22 Ιουνίου 1824, και είναι ένα γεγονός που ενέπνευσε για άλλη μία φορά τον Νικόλαο Γύζη, ο οποίος φιλοτέχνησε το περίφημο έργο του *Η Δόξα των Ψαρών*. Τα Ψαρά, ένα μικρό νησί στα βορειοδυτικά της Χίου, είχε σπουδαία ναυτική παράδοση και τον τρίτο σπουδαιότερο στόλο της επαναστατημένης Ελλάδας, μετά την Ύδρα και τις Σπέτσες. Ήταν ο τόπος καταγωγής ονομαστών πυρπολητών, όπως ο Κανάρης, ο Παπανικολής και ο Πιπίνος. Οι επιτυχίες του ελληνικού στόλου, στον οποίο συμμετείχαν και πολλά ψαριανά πλοία, εξόργισε τον Σουλτάνο που αποφάσισε να καταστρέψει το νησί για παραδειγματισμό. Ο πολυάριθμος οθωμανικός στόλος απέπλευσε από τη Λέσβο με επικεφαλής το ναύαρχο Χοσρέφ για να αντιμετωπίσει τους Ψαριανούς, οι οποίοι όμως επέλεξαν να μην χρησιμοποιήσουν τα πλοία τους αλλά να αντισταθούν στην ξηρά. Η επιλογή αυτή έκανε ευκολότερη την αποβίβαση των Οθωμανών οι οποίοι σε δύο ημέρες είχαν καταλάβει το νησί. Η καταστροφή και η σφαγή που ακολούθησε ήταν τρομερή. Από τους περίπου 30.000 κατοίκους του νησιού (ντόπιους και πρόσφυγες από τη Χίο), κατάφεραν να σωθούν οι μισοί, ενώ οι υπόλοιποι θανατώθηκαν ή πωλήθηκαν ως σκλάβοι. Η Καταστροφή των Ψαρών συγκλόνισε την εξεγερμένη Ελλάδα και υπήρξε δεινό πλήγμα για την Επανάσταση, καθώς χάθηκε μία από τις σημαντικότερες βάσεις του ελληνικού στόλου.

Η *Δόξα των Ψαρών* του Νικόλαου Γύζη, ένα έργο εμβληματικό και αλληγορικό, αποτυπώθηκε στο χαρτονόμισμα και το κερματικό γραμμάτιο που κυκλοφόρησαν το 1944 (εικ. 15-16).

Ένα εξίσου σημαντικό γεγονός υπήρξε η Έξοδος του Μεσολογγίου, τη νύχτα μεταξύ 10ης και 11ης Απριλίου 1826.

Η τελευταία φάση της πολιορκίας του Μεσολογγίου από τις ενωμένες οθωμανικές και αιγυπτιακές δυνάμεις του Κιουταχί και Ιμπραήμ Πασά, ξεκίνησε στις 25 Δεκεμβρίου 1825 και ολοκληρώθηκε στις 11 Απριλίου 1826. Οι Τουρκοαιγύπτιοι κατέστησαν ασφυκτική την πολιορκία της πόλης με

15. 100 δραχμές, 11 Νοεμβρίου 1944.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ432.

16. 20 δραχμές, 2 Νοεμβρίου 1944.
Βασίλειον της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ429.

συνεχή κανονιοβολισμό, ενώ οι αμυνόμενοι είχαν εξαντληθεί από την έλλειψη τροφίμων και τις ασθένειες. Υπό τις συνθήκες αυτές αποφασίστηκε ηρωική Έξοδος των πολιορκημένων στρατιωτών και αμάχων από το Μεσολόγγι, τα ξημερώματα της Κυριακής των Βαΐων 11 Απριλίου. Όμως, το σχέδιο της εξόδου προδόθηκε με αποτέλεσμα οι Τουρκοαιγύπτιοι να έχουν περικυκλώσει πλήρως την πόλη από στεριά και θάλασσα. Η σφοδρή αντεπίθεση των Οθωμανών γρήγορα εξελίχθηκε σε σφαγή. Από τους περίπου 7.000 Έλληνες που πήραν μέρος στην έξοδο, 6.000 σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν και μόνο 1.000 κατάφεραν να σωθούν. Και ποιος δεν γνωρίζει το γεγονός αυτό, μέσα από

το ομώνυμο έργο του Θεόδωρου Βρυζάκη, που συγκαταλέγεται στους θησαυρούς της Εθνικής Πινακοθήκης. Ένα έργο, που αποτυπώθηκε και στο χαρτονόμισμα του 1950, σε μία περίοδο κατά την οποία η μεταπολεμική Ελλάδα, έκανε συνεχείς προσπάθειες σταθεροποίησης σε όλους τους τομείς (εικ. 17).

Τον επόμενο χρόνο από την Έξοδο του Μεσολογγίου, στις 20 Οκτωβρίου 1827, έγινε η περίφημη ναυμαχία του Ναυαρίνου Η Επανάσταση βρισκόταν σε μία κρίσιμη φάση και απειλούνταν με καταστολή, ειδικά μετά την επέμβαση του Αιγύπτιου Ιμπραήμ πασά στην Πελοπόννησο. Τότε οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν να ενεργήσουν υπέρ των Ελλήνων και να πέσουν την Οθωμανική αυτοκρατορία να παραχωρήσει αυτονομία στην Ελλάδα. Ο συμμαχικός στόλος της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας με επικεφαλής τους Κόδριγκτον, Δεριγνύ και Χέυδεν αντίστοιχα, στάλθηκε στην Πελοπόννησο, για να αναγκάσει τον Ιμπραήμ να συνθηκολογήσει. Ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος, στον κόλπο της Πύλου, ενεπλάκη σε ναυμαχία με το συμμαχικό στόλο των Μεγάλων Δυνάμεων και κατεστράφη ολοκληρωτικά. Η σημασία της νίκης αυτής περιόρισε τις προηγούμενες στρατιωτικές επιτυχίες των Αιγυπτίων στην Πελοπόννησο και έσωσε την Επανάσταση από την κατάρρευσή της. Τον επόμενο χρόνο ξεκίνησε και η γαλλική Εκστρατεία του Μοριά με σκοπό να απομακρύνει τα τουρκοαιγυπτιακά στρατεύματα από τη νότια Ελλάδα. Η ναυμαχία του Ναυαρίνου, με την επιτυχή έκβαση που συνέβαλε στην εδραίωση της Ελληνικής ανεξαρτησίας, απαντά στο χαρτονόμισμα των 100 δραχμών του 1954 (εικ. 18).

Η Επανάσταση οδήγησε τελικά στην Ίδρυση του νέου Ελληνικού Κράτους. Ένα χρόνο μετά τη ναυμαχία του Ναυαρίνου, έφτασε στην Ελλάδα ο Κόμης Ιωάννης Καποδίστριας, Έλληνας διπλωμάτης, πολιτικός, πρόσωπο με αξιοσημείωτη βαρύτητα στην ιστορία της Ευρώπης του 19ου αιώνα. Ορίστηκε πρώτος Κυβερνήτης και αφιερώθηκε στη θεμελίωση ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους. Επιχείρησε να βελτιώσει τη διοίκηση και την οικονομία, την εκπαίδευση, το εμπόριο, τη ναυτιλία, την εσωτερική ασφάλεια και τον στρατό. Ταυτόχρονα, χρησιμοποίησε το κύρος και την εμπειρία του στη διεθνή διπλωματία, για να πετύχει την κατοχύρωση όσο το δυνατόν περισσότερων εδαφών στο

17. 5.000 δραχμές, 28 Οκτωβρίου 1950.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ472.

18. 100 δραχμές, 31 Μαρτίου 1954.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ488.

ελληνικό κράτος. Η προσπάθεια του Κυβερνήτη να δημιουργήσει ένα ευρωπαϊκό κράτος, η συγκεντρωτική διακυβέρνηση του και η σύγκρουσή του με πολλά τοπικά συμφέροντα προκάλεσαν τη δυσανεξία παραδοσιακών δυνάμεων και πολιτικών ομάδων και οδήγησαν στην πολιτική και φυσική του εξόντωση. Το πρωί της Κυριακής της 27ης Σεπτεμβρίου 1831 στο Ναύπλιο, ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε, από τον Γεώργιο και Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη, μπροστά στο ναό του Αγίου Σπυριδώνα. Η σορός του μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα και ενταφιάστηκε στην Ιερά Μονή Πλατυτέρας. Το ελληνικό κράτος επέλεξε τη μορφή του πρώτου Κυβερνήτη αρχικά για το χαρτονόμισμα του 1945 (εικ. 19) και αργότερα για αυτό του 1983, με το οποίο μάλιστα δημοσιοποιείται και η καλλιέργεια της δημοτικής γλώσσας. Για πρώτη φορά, στο εθνικό μέσο συναλλαγής υπάρχει στη δημοτική γλώσσα η φράση: δραχμές πληρωτέες με την εμφάνιση (εικ. 20). Η μορφή του Καποδίστρια διατη-

ρήθηκε και στο νέο νόμισμα, το ευρώ, στο κέρμα των 20 λεπτών (εικ. 21).

Το νέο Κράτος, στο οποίο σύντομα ο Κυβερνήτης αντικαταστάθηκε από τον Βασιλιά, έπρεπε να αποκτήσει και ένα Σύνταγμα. Πέρασαν αρκετά χρόνια για να γίνει αυτό, το οποίο τελικά επετεύχθη με την Επανάσταση του 1843, στην οποία πρωταγωνίστησαν πρόσωπα που πολέμησαν και στην ελληνική Επανάσταση. Ένας από αυτούς ήταν ο Ιωάννης Τριανταφύλλου, ο γνωστός Μακρυγιάννης, που ονομάστηκε έτσι για το ψηλό του ανάστημα. Αγωνίστηκε για την απελευθέρωση του έθνους, συμμετέχοντας σε αρκετές μάχες, και έφθασε έως τον βαθμό του Στρατηγού. Υπήρξε φλογερός πατριώτης, αγωνιστής, αλλά και συγγραφέας. Αν και ήταν αναλφάβητος, προς το τέλος του Αγώνα, σε ηλικία 32 ετών, έμαθε γράμματα και άρχισε να γράφει με το χέρι, ό,τι είδε και ό,τι έπραξε, τα *Απομνημονεύματά* του, τα οποία εξακολούθησε να συμπληρώνει μέχρι τις παραμονές του θανάτου του. Ο Μακρυγιάννης έλαβε μέρος στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, φθάνοντας με πλήθος κόσμου έξω από τα ανάκτορα, φωνάζοντας και αυτός «Ζήτω το σύνταγμα». Η μορφή του υπάρχει στο αναμνηστικό νόμισμα 50 δραχμών, του 1994, με το κτίριο της Βουλής των Ελλήνων στην πίσω όψη (εικ. 22). Πρόκειται για ένα αναμνηστικό νόμισμα που εκδόθηκε για τα 50 χρόνια του Συνταγματικού Βίου, θυμίζοντας το ρόλο του Ιωάννη Μακρυγιάννη στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

Ένας από τους βασικούς πρωταγωνιστές της συγκεκριμένης Επανάστασης, ήταν ο Δημήτριος Καλλέργης από τον Μυλοπόταμο της Κρήτης. Γόνος εύπορης οικογένειας που εγκατέλειψε τις σπουδές του, για να συμμετάσχει στον Αγώνα για την Ελευθερία, συμμετείχε σε πολλές μάχες, και με την άφιξη του Καποδίστρια, ανέλαβε την οργάνωση τακτικού σώματος ιππικού. Το 1843, μυήθηκε στη συνωμοσία εναντίον του βασιλιά Όθωνα, με σκοπό την παραχώρηση συντάγματος, και συμμετείχε ενεργά στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου. Το βράδυ μεταξύ 2 και 3 Σεπτεμβρίου, ο Καλλέργης, με 2.000 στρατιώτες, διέσχισε τους δρόμους της Αθήνας και έφτασε στην πλατεία μπροστά από τα Ανάκτορα όπου είχε μαζευτεί κόσμος απαιτώντας την παραχώρηση συντάγματος. Ο Καλλέργης ζήτησε από τον βασιλιά την άμεση αποδοχή του

19. 500 δραχμές, 2 Φεβρουαρίου 1945.

Τράπεζα της Ελλάδος.

Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ434.

20. 500 δραχμές, 1 Φεβρουαρίου 1983.

Τράπεζα της Ελλάδος.

Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ510.

21. 2 λεπτά, 2010.

Ελληνική Δημοκρατία / Ευρωζώνη.

Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN637.

22. 50 δραχμές, 1994.

Ελληνική Δημοκρατία.

Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN80.

αιτήματος, ενώ ταυτόχρονα αξίωσε την παραίτηση της κυβέρνησης και τον σχηματισμό νέας που θα απολάμβανε την εμπιστοσύνη του λαού. Όλα τα αιτήματα έγιναν αποδεκτά και ο Καλλέργης ορίστηκε στρατιωτικός διοικητής της Αθήνας. Το όνομά του συνδέεται με την μετάβαση από την απόλυτη στη συνταγματική μοναρχία και η μορφή του αποτυπώθηκε επίσης σε αναμνηστικό νόμισμα 50 δραχμών του 1994 που εκδόθηκε με αφορμή τα 50 χρόνια του Συνταγματικού Βίου (εικ. 23).

Αυτή η αναδρομή στην Ελληνική Επανάσταση κλείνει με τον Εθνικό μας ποιητή, τον Διονύσιο Σολωμό, μία ακόμη κορυφαία φυσιογνωμία του Νεώτερου Ελληνισμού. Μετά τον θάνατο του πατέρα του, σε ηλικία περίπου 10 ετών, ο Σολωμός στάλθηκε για σπουδές στην Ιταλία, όπως τα περισσότερα παιδιά των πλουσίων Επανησίων της εποχής. Εκεί ξεκίνησε το ποιητικό του έργο στην ιταλική γλώσσα. Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα, αρχικά στη Ζάκυνθο και στη συνέχεια στην Κέρκυρα, άρχισε να μελετάει την ελληνική γλώσσα, μέσα από την προγενέστερη ποιητική παράδοση – κυρίως την κρητική λογοτεχνία και τα δημοτικά τραγούδια. Σημαντική στιγμή για τη μετέπειτα πορεία του υπήρξε η γνωριμία του με τον Σπυρίδωνα Τρικούπη, ο οποίος τον παρότρυνε να γράψει ποιήματα στην ελληνική γλώσσα. Τον Μάιο του 1823 έγραψε το ποίημα *Ύμνος εις την Έλευθερίαν* με 158 τετράστιχες στροφές, εμπνευσμένο από την Ελληνική Επανάσταση και τον τιτάνιο αγώνα των Ελλήνων για ελευθερία, για ηθική και εθνική αποκατάσταση. Το ποίημα δημοσιεύτηκε στην Ελλάδα το 1824, ένα χρόνο μετά στην Ευρώπη. Η φήμη του Σολωμού εξαπλώθηκε παντού, ως ο ποιητής που διέγειρε τα αισθήματα του λαού στον Αγώνα για εθνική Ανεξαρτησία. Από το 1865, οι δύο πρώτες στροφές αποτελούν τον Εθνικό Ύμνο της Ελλάδας.

Η μορφή του εθνικού μας ποιητή έμεινε σε 3 διαφορετικές εκδόσεις της νομισματικής μας ιστορίας, κοσμώντας ακόμη και το τελευταίο μεταλλικό πενήνταρο σε δραχμές (εικ. 24-26).

23. 50 δραχμές, 1994.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN79.

24. 5.000 δραχμές, 29 Οκτωβρίου 1950.
Τράπεζα της Ελλάδος.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή ΣΧ472.

25. 50 δραχμές, 1998.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN78.

26. 50 δραχμές, 2000.
Ελληνική Δημοκρατία.
Alpha Bank Νομισματική Συλλογή NN71.

Βιβλιογραφία

- Τσαγγάκη Δ. & Χριστόπουλος Κ. 2021, *Η ελληνική επανάσταση μέσα από τα νομίσματα του νέου Ελληνικού κράτους*, Αθήνα.

Προέλευση εικονογράφησης
1-26. Alpha Bank Νομισματική Συλλογή.

ABSTRACT

Memories of the Greek Revolution on the Currency of the Modern Greek State

Dimitra I. Tsangari

Ph.D. Numismatist

Curator of the Alpha Bank Numismatic Collection, Greece

Themes in Archaeology 2025, 9(1-2): 94-105

The armed revolt of the Greeks against the Ottoman Empire, which began in 1821, is the most important moment in the history of the new Greek State, as it resulted in its establishment. The Greeks' Struggle for Independence inspired all kinds of art (painting, literature, music, theater, etc.). Such an important event was expected to inspire currency as well. Immediately after the official establishment of the new Greek State, the monetary unit it would use was defined. After a very short period of state organization, in the context of the adoration of antiquity at the time, it was decided that the monetary unit of the new state would be called "drachma" - the same name as the monetary unit of ancient Greece. People, events, ideas and works of art related to the Revolution were included in the monetary program and depicted on the national means of transaction. Even today, Euro's coins, on the national side (the reverse), depict figures of this period. In this way, the coin turns into a valuable reservoir of knowledge, brings the protagonists back to the news and highlights the values and messages of the Greek Revolution.

Key words: Revolution, coins, banknotes, numismatic, iconography